

Տ. ԱՆԱՆԻԱ ԱԲԵՂԱ ԾԱՏՈՒԹՅԱՆ

ԳՀՃ

ՎԱՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՆԴԵՐՁՆԵՐՆ ԸՍՏ «ՄԱՇՏՈՑ» ԾԻՍԱՄԱՏՅԱՆԻ

Ասպատականներն ու վանականները բոլոր ժամանակներում հիմնականում ունեցել են որոշակի ձեռք, գույն և խորհուրդ: Ձեռավորվելով քրիստոնեության առաջին դարերում՝ կրոնավորների հանդերձները ժամանակի ընթացքում տարատեսակ են դարձել և Եկեղեցու հայրերի կողմից արժանացել խորհրդարանական մեկնությունների: Որպես կանոն՝ այս հանդերձները տրվել են կրոնավորության ուխտադրության ծիսակարգերի ժամանակ՝ «Կանոն մոնոգոն առնելոյ հերակտորութեանն եգիպտացոցն և սուրբ լերինն և Պաղեստին, արանց և կանանց, որք զկուսութիւնն յանձն առին վասն Քրիստոսի» (Փոքր սքեմ) և «Կանոն ձեռնադրութեան կրանաւորութեան սքեմ տալոյ արժանացելոց չափահասակաց կատարման տիոց միայնացելոց ի Քրիստոս» (Մեծ սքեմ)¹: Պատահական չէ, որ այս կանոնները կոչվում են նաև «սքեմօրհներ, սքեմարկեր»:

Անդրադառնալով «սքեմ»-ի բացատրությանը՝ նշենք, որ այն փոխառություն է հունարեն *σχῆμα* բառից, որ նշանակում է ձեռք, տարազ: Հայերենում այս բառի հիմնական իմաստն է՝ կրոնավորի հանդերձ, տարազ կամ

¹ Հոդվածում «Մաշտոց»-ից բնագրային մեջբերումներն արված են վաղագույն երկու գրչագրերի համաձայն. տե՛ս ՄՄ, ձեռ. 1001, թ. 162ա-184բ. Վենետիկի Մխիթարյան միաբանություն, ձեռ. 457, թ. 100ա-127ա. տպ.՝ «Մայր Մաշտոց», աշխ.՝ Գ. Տէր-Վարդանեանի, Ս. Էջմիածին, 2012, էջ 283-329: Նշենք նաև, որ քրիստոնեական գրեթե բոլոր Եկեղեցիներում (այսօր Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցում կա որոշակի տարբերություն) կիրառվել է վանական ուխտադրության երկու արարողակարգ. սա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ վանական միաբանության ներսում եւս առաջացել է որոշակի աստիճանակարգում կապված նորեկ կամ առավել փորձառու լինելու հետ. ըստ այդմ՝ այս ծեսերը հայտնի են նաև «Փոքր սքեմ» և «Մեծ սքեմ» համառոտ անվանումներում. տե՛ս P. Raffin, *Les rituels orientaux de la profession monastique*, Begrolles, abbaye de Bellefontaine, 1992. «Чин пострига монашеского», Киево-Печерская лавра, 2014:

զգեստ, իսկ «սքեմավոր» նշանակում է կրոնավոր²: Բառն այսպես է բացատրում նաև Մաղաքիա արք. Օրմանյանն իր «Ծիսական բառարան»-ում՝ թվարկելով վանականների հիմնական հագուստները՝ որպես սքեմի բաղադրիչներ: Հայ մատենագրության մեջ «սքեմ» բառը երբեմն գործածվում է՝ հատկանշելով կրոնավորի որեւէ հանդերձը, իսկ այժմ «սքեմ»-ը ընկալվում է որպես հոմանիշ «պարեգոտ» կամ «պատմունճան» բառերին³:

Ներկայացնենք, թե ինչ հանդերձ են կրել հայ վանականները՝ հիմք ունենալով «Մաշտոց»-ի համապատասխան կանոնները, տարբեր վկայություններ եւ ուսումնասիրություններ: «Մաշտոց» ծիսամատյանի «Կանոն մոնոգոն առնելոյ հերակտրութեանն...» (Փոքր սքեմ) կանոնում սահմանված է մենակյացի հետեւյալ հանդերձանքը՝ «...զգեցուցանեն պարեգաւոր եւ ածեն գաւորի, եւ արկանեն զբաճկոնն չորեքկուսի, եւ դնեն գդակ, եւ ագուցանեն կաշիկս...»⁴: Երբ մենակյացն արժանանում է կրոնավորական ուխտադրության, «Մեծ սքեմի» ուխտն է կատարվում՝ «Կանոն ձեռնադրութեան կրանաւորութեան սքեմ տալոյ...»: Կրոնավորի սքեմը բաղկացած է այժյալ պարեգորից, գորուց, անաղաւիից, կնգուղից, նաւիորուից, հողաթաւիից⁵: Ծեսի ժամանակ վանահայրն ու նրան օգնող քահանան (կամ քահանաները) օրհնում են հանդերձները՝ մեկ առ մեկ դրանց անունները տալով, եւ հագնում նվիրյալին: «Մաշտոց»-ի այս երկու կանոնում թվարկված են հետեւյալ հագուստները՝ պարեգուր (բրդյա կամ այժյա), գորի, քուսիթաւ (գդակ) կամ կնգուղ, բաճկոն (կարճ թիկնոց), անաղաւի, նաւիորու (շուրջաւո), կոշիկ կամ հողաթաւի: Այս նույն հանդերձները հիշատակված են նաև բյուզանդական ծիսամատյանում, ուստի՝ հայկական եւ բյուզանդական⁶ կանոններում կրոնավորի հանդերձները նույնն են: Բյուզանդական ծիսարանում (հունարեն) մենակյացի համար նշված են՝ պարեգուր, գորի, գդակ (καλυμσάχιον), թիկնոց (մանւրիս՝ *μανδύας*), հողաթաւի, իսկ կրոնավորի համար՝ պարեգուր, կնգուղ, շուրջաւո (մանւրիս՝ *μανδύας*), անաղաւի (*ανάλαβος*), գորի, հողաթաւի⁷:

² ՆԲՀ, հ. Բ., կազմ.՝ հ. Գաբրիէլ Աւետիքեան, հ. Խաչատուր Սիրմէլեան, հ. Մկրտիչ Աւգերեան, Վենետիկ, 1836, էջ 768. «Հայերէն բացատրական բառարան», հ. Գ., կազմ.՝ Սո. Մալխասեանց, Երևան, 1944, էջ 284. «Գրաբարի հոմանիշների բառարան», կազմ.՝ Ռ. Ղազարյան, Անթիլիաս, 2006, էջ 623:

³ «Հայոց լեզվի հոմանիշների բացատրական բառարան», կազմ.՝ Ա. Սուքիասյան, Երևան, 2009, էջ 1036:

⁴ ՄՄ, ձեռ. 1001, 164ա. տե՛ս Վենետիկ, ձեռ. 457, 102բ:

⁵ ՄՄ, ձեռ. 1001, 179բ, 181ա. տե՛ս Վենետիկ, ձեռ. 457, 118աբ:

⁶ P. Raffin, Les rituels orientaux de la profession monastique, Begrolles, abbaye de Bellefontaine, p. 48, 58-59.

⁷ Անդ:

Ինչպես Մեծ սքեմի կանոնում ակնարկված է՝ կրոնավորի հանդերձները գալիս են եգիպտական հայրերից. «Իսկ վասն հանդերձի, որպէս աւանդեցին մեզ եգիպտական սուրբ հարցն հոգեկրաց, խոշորահանդերձ, գձուձ, անարգ, խոնարհ...»⁸: Եգիպտական հայրերի հանդերձների վերաբերյալ արժեքավոր աղբյուր է հայր Պախոմիոսի գրած կանոնակարգը՝ Տաբեննայում իր հիմնած վանքի համար (շուրջ 318 թ.): Հայր Պախոմիոսի կանոնները պահպանվել են միայն Հերոնիմոս Երանելու լատիներեն թարգմանությամբ, ուստի ներկայացնենք լատիներեն բնագիրը և հայերեն համարժեքը. «...*lebitonariis* duobus, et uno adtrito ex usu, *sabano* longiore, quod collo umerisque circumdator, *pellicula* quae pendet ex latere, *gallicis* et *cucullis* duobus, *zona* et *bacillo*...»⁹, թարգմանաբար՝ «...երկու *պարեգուր*, մեկն էլ աշխատանքային, *երկար թիկնոց*՝ ընդգրկող պարանոցն ու ուսերը, *մաշկյալ*՝ ամրացող մի կողմում, *հողաթափ*, երկու *կնգուղ*, *գուրի* և *ցուպ*...»: Հերոնիմոս Երանելին իր երկի «Նախարանում» թվարկում է այս նույն հանդերձները՝ որոշ եզրույթների փոփոխությամբ. «...*duo lebitonaria*, quod genus absque manicis aegyptii uestimenti est, et uno iam adtrito ad dormiendum uel operandum, et *amictu* lineo, *cucullisque* duobus, et caprina *pellicula*, quam meloten uocant, *balteolo* lineo et *gallicis* ac *bacillo*, itineris sociis...»¹⁰, թարգմանաբար՝ «...երկու *պարեգուր*, որ եգիպտական վանականների անթեզան¹¹ հանդերձն է, մեկ հատ էլ մաշկած՝ քնելու կամ աշխատելու համար, վուշե *թիկնոց*, երկու *կնգուղ*, *այծի մաշկ*, որը կոչվում է *մեղրթեն*, վուշե *գուրի*, *հողաթափ* և *ցուպ* ճանապարհի համար»: Հիմնական տարբերություններ են՝ “*amictu*” բառի փոխարեն գործածվել է “*sabano*”-ն, որ նշանակում է վրան եկող հանդերձ, թիկնոց, բաճկոն, իսկ “*balteolo*” (գոտի) բառի փոխարեն՝ “*zona*”-ն (երկուսի համար էլ օգտագործվել է “*lineo*” ածականը, որ նշանակում է վուշից): Այսպիսով՝ «Մաշտոց»-ում և Պախոմիոսի կանոններում մոնոգոնի համար կարգված հանդերձները նույնն են:

Եվագր Պոնտացին (346-399 թթ.) իր «Վասն զգեստու սուրբ հարցն» ճառում՝ գրված Անատոլիոս անունով ոմն կրոնավորի խնդրանքով, թվարկում է եգիպտական անապատականների զգեստներն ու տալիս դրանց խորհրդարանությունը¹²: Այս ճառը ոչ միայն թարգմանվել է հայերեն՝ որ-

⁸ Վենետիկ, ձեռ. 457, 126ա:

⁹ “Pachomiana Latina, Regle et epîtres de S. Pachome”, Texte latin de S. Jerome, par Dom Amand Boon, S. Pachomii Regula, Bruxelles, 1932, p. 37.

¹⁰ Անդ, էջ 6. «Творения Блаженного Иеронима», ч. 4, Киев, 1880, с. 55.

¹¹ Թեզանավոր՝ թեուավոր, անթեզան՝ անթեու, կիսաթեու:

¹² «Սրբոյ Խորն Եւագրի Պոնտացոյ վարք և մատենագրութիւնք թարգմանեալք ի յունէ ի հայ բարբառ ի հինգերորդ դարու», աշխատ.՝ Է. Բարսեղ վրդ. Սարգիսեան, Վենետիկ,

պես հեղինակի մատենագրության բաղադրիչ, այլ արժանացել մանրաբնին մեկնության Գրիգոր Մեկնիչի կողմից¹³: Եվագր Պոնտացին իր ճառում հիշատակում է եգիպտական հայերի հետևյալ հանդերձները՝ ա. «*քուսիթայ*», այսինքն՝ *գղակ*, բ. *անթեզան պարեգուր* (ճառի հայերեն թարգմանության մեջ թեև նշված չէ «*պարեգուր*» բառը, սակայն կա հանդերձի նկարագրությունը՝ «Այլ մերկ գրագուկս ունել...» սկսվածքով), գ. «*թեզանեսան ամբառնալիքն*», այսինքն՝ *թեների վրա եկող հանդերձ*, որ *անաղապին* է (այստեղ հայերեն թարգմանությունը նկարագրողական է), դ. *գոլի*, ե. «*մաշկեակ*», այսինքն՝ *կենդանու մորթուց պատրաստված շուրջատ, նապորուր*, գ. *ցուպ*¹⁴: Հետաքրքիր է, որ պարեգոտի, անաղապի, նապորտի անվանումները նշված չեն, այլ կատարված է բացատրական թարգմանություն, ինչը թույլ է տալիս ենթադրել, որ հայերեն թարգմանելիս դեռևս հստակեցված չէին այս եզրերի համարժեքները: Այսպիսով՝ Եվագր Պոնտացու ճառում եւ «Մաշտոց»-ում նշվածները համընկնում են՝ բացառությամբ կոշիկների (դրանք «Մաշտոց»-ում եւս պարտադիր չեն համարվել):

Արժեքավոր են նաև Հովհաննես Կասիանոսի (360-435 թթ.) եւ արքա (հայր) Դորոթեոսի (Զ. դ.) գրվածքները. հեղինակներն իրենց խրատներում անդրադարձել են եգիպտական անապատականների զգեստներին, առանձին-առանձին թվարկել դրանք, համառոտ նկարագրել ու բացատրել յուրաքանչյուրի խորհուրդը: Հովհաննես Կասիանոսը հիշատակում է՝ կնգուղ (*de cucullis Aegyptiorum*), կողոր (*պարեգոտ՝ de colobiis Aegyptiorum*), անաղապի (*de rebracchiatoriis eorum*), կարճ թիկնոց (*բաճկոն*)՝ այն անվանելով մաֆորտե (*de mafortibus eorum*), մաշկանափորտ՝ անվանելով մելոտե (*de melote et pelle caprina*), ցուպ (*de baculo Aegyptiorum*) եւ կոշիկներ (*de calciamentis eorum*)¹⁵: Արքա Դորոթեոսը գրում է. «Հանդերձը, որ կրում ենք, բաղկացած է պարեգոտից, որ անթե է, կաշվե գոտուց, անաղապից, կնկուղից...»¹⁶: Այսպիսով՝ հայր Պալստմիոսի, Եվագր Պոնտացու, Հովհան-

1907, էջ 22-26 (աշխարհաբարը տես Ս. Եվագր Պոնտացի, Միայնակեաց, թարգմ.՝ Ս. Ստամբուլցեանի. «Գանձասար», հ. Ը., Երևան, 2010, էջ 263-267):

¹³ Մեր նպատակը Գրիգոր Մեկնիչի ինքնությունը ճշտելը չէ, նշենք միայն, որ կան տարբեր կարծիքներ, համաձայն որոնց՝ Գրիգոր Մեկնիչը կամ Գրիգոր Վկայասեր կաթողիկոսն է, կամ Գրիգոր վարդապետ Սկեռացին. տես «Սրբոյ իորն Եւագրի Պոնտացոյ վարք եւ մատենագրութիւնք...», էջ 155:

¹⁴ Անդ, էջ 22-26:

¹⁵ Joann Cassiani, Opera omnia, Patrologiae Latina, t. 49, accurate J.-P. Migne, Parisiis, 1846, p. 71-72. Иоанн Кассиан Римлянин, Писания, Послание к Кастору, епископу Аптскому, о правилах общежительных монастырей, Москва, 1892, с. 7-27.

¹⁶ S. Dorotheus Archimandrita, Doctrina I, Patrologia Latina, t. 88, accurate J.-P. Migne, Parisiis, 1864, p. 1631. ուսերեն թարգմանության մեջ լատիներեն «տունիկան» կամ հունարեն «կողորը» փոխարինվել են «մանտիա» բառով. «Одеяние, которое мы

նես Կասիանոսի, Դորոթեոսի երկերում հիշատակված հանդերձների մասին խոսվում է նաև հայոց «Մաշտոց» ծիսարանում:

Եգիպտացի անապատականների դեպքում որպես հանդերձի նյութ նշված է նաև վուշը, իսկ հայ կրոնավորների սքեմի համար նախընտրելին սեւ գույնն էր, նյութը՝ կաշին կամ ասվեղենը (ոչխարի բուրդ կամ այծի մազ)¹⁷: Ներսես Լամբրոնացին հանդերձի սեւ լինելը բացատրում է կրոնավորի՝ աշխարհիկ կյանքից հեռանալով. «Եւ փոփոխէ զհանդերձն սգատեսակ, զոր օրինակ ի մկրտութեանն փոխեն բեռեզ եւ լուսատեսակ, նոյնպէս եւ այժմ թխատիպ, յայտ առնելով՝ թէ պանդուխտ եւ ի սուգ եմ, ի նանիրս կեանք, մինչեւ հասից առ ուրախութիւն իմ Քրիստոս...»¹⁸: Ներսես Լամբրոնացին, անդրադառնալով վանականների հանդերձի բրդյա կամ այծյա լինելուն, գրում է՝ Հին Ուխտում քահանայական զգեստները պատրաստվում էին կտավից, որ բուսական էր, սակայն Քրիստոս, իր աստվածային բնությունը խառնելով մեր մարդկային բնությանը, կոչվեց Գառն Աստծու, ուստի եւ Նոր Ուխտում «առնումք այսուհետեւ ոչ զանշնչից տարրն նիւթ քահանայական զգեստոց, այլեւ զստեւ զառանց շնչաւորաց, քահանայագործել զճշմարիտ Գառնն, որ բառնայ զմեղս աշխարհի»¹⁹:

Կրոնավորի հանդերձանքի յուրաքանչյուր բաղադրիչ ունի իր ձեւն ու խորհուրդը, որ ներկայացնում ենք ստորեւ:

Պարեգուր (հուն.՝ χιτών, πατίων, լատ.՝ tunica, նման՝ պատմունճան, կոդոր). Սա վանականի հիմնական հագուստն է՝ ծածկող ու պատող մարմինը: Վանական պարեգուտը կոշտ գործվածք է՝ պատրաստված կտավից, կենդանու մազից. կոչվել է նաև քուրձ, խորգ, այծյա, ինչի համար կրոնավորներին անվանել են խարազնագգեստ: Մեծ սքեմի կանոնում այն ուղղակի կոչված է այծյա. «Զգենու եղբարս մեր այսանուն զկերպարանս ձեռոյ սրբութեան՝ զայծեայս հաւատոյ պատմունճան արդարութեան, յանուն Հար եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ»²⁰:

Հերոնիմոս Երանելու երկի համաձայն՝ վանականն աղոթելիս, աշխատելիս, անգամ քնելիս պարեգուտը մշտապես հագին պետք է լիներ²¹: Ըստ Հովհաննես Կասիանոսի՝ եգիպտական անապատականների պարեգո-

носим, состоит из мантии, не имеющей рукавов, кожаного пояса, аналава и куколя». «Преподобного отца нашего Аввы Дорофея Душеполезныя поучения и послания, Об отвержении мира», Москва, 1991, էջ 33:

¹⁷ Մաղաքիա արք. Օրմանեան, Ծիսական բառարան, Անթիլիաս, 1979, էջ 184:

¹⁸ «Սրբոյն Ներսէսի Լամբրոնացոյ Տարսոսի եպիսկոպոսի Խորհրդածութիւնք ի կարգս Եկեղեցոյ եւ մեկնութիւն Սրբոյ Պատարագին», Վենետիկ, 1847, էջ 45:

¹⁹ Անդ, էջ 92:

²⁰ ՄՄ, ձեռ. 1001, 179ր. տե՛ս Վենետիկ, ձեռ. 457, 118աբ:

²¹ «Творения Блаженного Иеронима», ч. 4, с. 55.

տը հյուսված էր վուշից ու թելերի հատվածում հազիվ էր հասնում մինչև արմունկները՝ այնպես որ բազուկները գրեթե մերկ էին²²։ Հայաստանում վանականների պարեգուտը հիմնականում պատրաստվել է ոչխարի բրդից կամ այծի մազից՝ ինչպես նշված է նաև Մեծ սքեմի կանոնում։ Ս. Գրիգոր Տաթևացին կրոնավորի պարեգուտի այծյա լինելու մասին ակնարկում է. «Այլև գայծենի մաշկ՝ որպես Ովհաննու եւ Եղիայի, որ է բնական զգեստ տուեալ մարդկայինս ազգի»²³։ Վ. Հացունին տարբերում է մոնոգոնի պարեգուտը կրոնավորի պարեգուտից՝ կարծելով, որ առաջինը բրդյա էր, իսկ երկրորդը՝ այծյա²⁴։

Ինչ վերաբերում է պարեգուտի ձեւին, ապա Մեծ սքեմի կանոնում նշված է, որ այն նեղաստորոտ է. «...այծես կամ այլ ինչ խարագնազգեստ նեղաստորոտ...»²⁵։ Ս. Գրիգոր Տաթևացին պարեգուտի նեղաստորոտ լինելը այսպես է բացատրում. վերին խոշոր հատվածը վանքն է, իսկ ստորին նեղը՝ դեպի վանք տանող նեղ ճանապարհը՝ «...հանդերձն նեղ ստորոտիւք, որ է խոշոր վանքն, նեղ եւ անձուկ ընթացքն...»²⁶։

Պարեգուտը լինում է թեզանավոր կամ անթեզան (անթել, կիսաթել)։ Եգիպտական անապատականները նախընտրել են անթեզան պարեգուտը՝ որպես խստակրոնության ու քաջության նշան։ Եվագր Պոնտացին անթեզան պարեգուտի վերաբերյալ գրում է, թե բազուկների մերկությունը ցույց է տալիս մենակյացի անխարդախ վարքը, իսկ ամբարտավանությունը թաքցնում, ծածկում է առաքինությունները, միշտ ընկնում մարդկային փառքի ետեւից, ինչից հատկապես հավատն է հալածվում²⁷։ Գրիգոր Մեկնիչը, ընդարձակելով Եվագր Պոնտացու գրածը, նշում է, որ եգիպտական հայրերի հանդերձը մինչև արմունկները թեզանատ էր, եւ բազուկների մերկությունը նշանակում էր, որ ամեն ինչ պարզ է, լուսավոր եւ գաղտնի ոչինչ չկա, կրոնավորը արհացած է աստվածային կամքով, նրա մեջ չկա արատ կամ նենգություն։ Ոչ թե մարդկային փառքի կամ անցողիկ որեւէ իրի համար են խաբելով այդպես հագնվում, այլ մերկ արտաքինը հայտնա-

²² **Иоанн Кассиан Римлянин**, Писания, Послание к Кастору, кн. 1, гл. 5.

²³ **Ս. Գրիգոր Տաթևացի**, Գիրք քարոզութեան, որ կոչի Ամառան հատոր, Կ. Պոլիս, 1741, էջ 175:

²⁴ **Հ. Վարդան Հացունի**, Պատմութիւն հին հայ տարագին, Վենետիկ, 1923, էջ 424:

²⁵ Վենետիկ, ձեռ. 457, 126ա:

²⁶ **Ս. Գրիգոր Տաթևացի**, Ամառան, էջ 175:

²⁷ «Այլ մերկ զբազուկսն ունել՝ զառանց խարդախութեան վարս յանձին կրել ցուցանէ, զի չարէ ամպարհաւանութիւն խորել եւ ծածկել զքաջութիւնս, եւ միշտ ժամանակի մարդկութեան փառաց զկնի ելանել, որ մանաւանդ զհաւատսն հալածէ». տե՛ս «Սրբոյ իօրն Եւագրի Պոնտացոյ վարք եւ մատենագրութիւնք...», էջ 25:

բար ցույց է տալիս ներքին աննենգությունն ու հավատարմությունը²⁸: Արքա Դորոթեոսը պարեգոտի անթել լինելը այսպես է բացատրում. «Թեևքը նման է ձեռքին, իսկ ձեռքը գործի նշանակն է: Եւ այսպես, երբ մեզ միտք է գալիս հին մարդու ձեռքով ինչ-որ բան անելու, ինչպես օրինակ՝ գողանալու կամ հարվածելու, եւ ընդհանրապես, մեր ձեռքերով որեւէ մեղք գործելու, ապա պետք է ուշադրություն դարձնենք մեր հագուստին ու հիշենք, որ թելք չունենք, այսինքն՝ ձեռքեր չունենք, որ հին մարդու որեւէ ցանկություն կատարենք»²⁹:

Հայ մատենագրության մեջ բազում ակնարկներ կան վանականների պարեգոտի մասին: Փափսոտս Բուզանդը, խոսելով Դանիել ծերի մասին, որ վանքերի տեսուչ էր նշանակված Ս. Գրիգոր Լուսավորչի կողմից, նրա հանդերձը նկարագրում է հետևյալ բառերով՝ «...միահանդերձ, մաշկանափորտն, սանդաղաւոր...»³⁰, այսինքն՝ մեկ պարեգոտով, նափորտով ու հողաթափով: Ստեփանոս Օրբելյանը «խարագնագգեստ» է անվանում Խոտակերաց վանքի միաբաններին³¹, իսկ Հովհաննես Դրասխանակերտցին գրում է, որ «խարագնագգեստ» եւ «բոկագնագ» էին Մանեի այրի շուրջ բնակվող ճգնավորները³²: Վ. Հացունին նշում է, որ սա հայ ճգնավորի հիմնական հագուստն էր եւ պատրաստված էր կենդանու կաշվից կամ հյուսված էր այծի մազից (խարագնագգեստ, քորձ). «Ոմանք կը գործածէին մաշկ, որ է կաշի, եւ կը կոչուէին մաշկահանդերձ... Ոմանք խարագնագգեստ կամ խարագնագգեստ են... բարդուած խարագն արմատէն, որ կը նշանակէր հիւսուած այծի մազէ...»³³: Պարեգոտի նյութն ու ձևը երբեմն կարող էին փոփոխվել:

²⁸ ՄՄ, ձեռ. 1734, 22աբ. «Մինչեւ յարմկունսն թեզանատք էին հանդերձս հարցն եւ մերկութիւն բազկացն նշանակէ, թէ ամենայն որ ինչ յայտնի է, լոյս է եւ թաքուն եւ խորելի իրս ոչ ունի, այլ որպէս ներքինս մեր մարդ արիացեալ ի կամս Աստուծոյ եւ ոչ գոյ ի սմայ արատ կամ նենգութիւն, այսինքն՝ ոչ թէ վասն փառաց մարդկութենէ կամ վասն այլ ինչ իրի անցաւորիս խաբք տուեալ գայս գծենք, այլ այս ինչ է, զի արտաքինս մերկ եւ զանննգութիւն եւ զհաւատարմութիւն ներքոյս յայտնարար գուշակէ»:

²⁹ **Երանելի արքա Դորոթեոս Գագացի**, Հոգեշահ ուսուցումները ուղղված իր աշակերտներին. Աշխարհից հրաժարվելու մասին, թարգմ.՝ Ն. Գրիգորյանի, Երևան, 2007, էջ 53. տե՛ս նաեւ **Авва Дорофей**, Душеполезные поучения и послания, էջ 34:

³⁰ **Փափսոտս Բուզանդ**, Պատմություն Հայոց. «Մատենագիրք Հայոց», հ. Ա., Անթիլիաս-Լիբանան, 2003, էջ 297:

³¹ **Ստեփանոս Օրբելյան**, Պատմություն նահանգին Միսական, աշխ.՝ Կարապետ վրդ. Շահնազարեանց, Թիֆլիս, 1910, էջ 234:

³² **Յովհաննէս Դրասխանակերտցի**, Պատմություն Հայոց. «Մատենագիրք Հայոց», հ. ԺԱ., Անթիլիաս-Լիբանան, 2010, էջ 534:

³³ **Հ. Վարդան Հացունի**, նշվ. աշխ., էջ 417:

Գոտի (հուն.՝ *ζώνη*, լատ.՝ *zone*). Հնուց ի վեր առկա է տարբեր հանդերձներում: Գոտին կրել են իշխաններն ու իշխանուհիները, զինվորականները, հոգեւորականները: Այն նախ խորհրդանիշն էր իշխանության, ապա՝ պատրաստակամության, արիության, զգաստության, ողջախոհության: Եկեղեցում քահանայից ցածր աստիճանավորները գոտի չեն կրում, քանզի չունեն իշխանություն³⁴, սակայն կրոնավորները պարտադիր գոտի են կապել՝ ի նշան արիության ու ցանկությունների զսպման:

Ըստ Հերոնիմոսի երկի՝ եգիպտական անապատականների գոտին վուշից է եղել: Փոքր սքեմի կանոնում հիշատակված չէ գոտու նյութը, իսկ Մեծ սքեմի կանոնի համաձայն՝ այն կաշվե էր. «Շրջապնդէ եղբարս մեր այս անուն մաշկեղէն գաւտիս ձեւոյ՝ առ ի պատրաստութիւն քաջութիւն, յանուն Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ»³⁵: Ըստ Վարդան վրդ. Հացունու՝ մոնոգոնի գոտին ասվեղեն (բրոյս) էր, իսկ կրոնավորինը՝ մաշկեղեն (կաշվե): Թե ինչու էր գոտին մաշկեղեն, Հովհաննես Երզնկացին պատասխանում է. «...զի որպէս մաշկն մեռած մորթ է, նոյնպէս եւ որ վասն Աստուծոյ սիրոյն ճգնի, զամենայն մեղք եւ ցանկութիւն եւ զախտ մեռուցանել եւ ցամաքեցուցանել պարտ է...»³⁶:

Ինչպես «Մաշտոց»-ի կանոնում է գրված՝ գոտին խորհրդանիշն է արիության եւ ցանկությունների զսպման. «Գաւտի մաշկեղէն ընդ մէջ, որ նշանակ եւ զարիական պատրաստեալ ի պատերազմ ընդդէմ թշնամոյն՝ այնոքիկ պնդեալ զերիկամունսն զցանկութեան զգայարանսն...»³⁷: Եվագր Պոնտացին գրում է. «...գոտին պնդէ զերիկամունսս եւ մերժէ զամենայն զպղծութիւնս...»³⁸: Գրիգոր Մեկնիչը մանրամասնում է Եվագր Պոնտացու գրածը, թե՛ գոտին արիության նշանն է, քանի որ ամրացնում է երիկամներն ու մարմինը, ինչպես արիությունն է ամրացնում ոգին եւ միտքը՝ հեռու պահելով անբարո պղծությունից³⁹: Ըստ Դորոթեոսի՝ նախ գոտին կրում են որպէս պատրաստվածության նշան՝ Տիրոջ խոսքի համաձայն. «Եղիցին գաւտիք ձեր պնդեալ ընդ մէջս» (Ղուկ. ԺԲ. 35), եւ երկրորդ՝ ինչպես գոտին է պատրաստված մեռած կենդանու կաշվից, այնպես եւ մենակյացը պետք

³⁴ **Գրիգոր Տաթևացի**, Գիրք քարոզութեան, որ կոչի Ձմեռան հատոր, Կ. Պոլիս, 1740, էջ 96. **Մաղաքիա արք. Օրմանեան**, նշվ. աշխ., էջ 108-109:

³⁵ ՄՄ, ձեռ. 1001, 179բ. նաեւ՝ Վենետիկ, ձեռ. 457, 118բ:

³⁶ **Է. Բաղդասարյան**, Հովհաննես Երզնկացին եւ նրա խրատական արձակը, Երևան, 1977, էջ 235:

³⁷ Վենետիկ, ձեռ. 457, 126աբ:

³⁸ «Սրբոյ Խորն Եւագրի Պոնտացոյ վարք եւ մատենագրութիւնք...», էջ 25:

³⁹ ՄՄ, ձեռ. 1734, 24ա. «Գոտին արիութեան է նշանակ, վասն զի նա զերիկամունսն եւ զմարմինս պնդէ, նմանապէս եւ արիութիւնն զոգի եւ զմիտս եւ ի բաց մերժէ զպոռնկական պղծութիւնն»:

է մեռցնի իր կրքերը. գոտին կապում են գոտկատեղին՝ երիկամների վրա, որտեղ պարփակված է հոգու ցանկական մասը, իսկ առաքյալն ասում է. «Սպանվեք այսուհետև զանդաման ձեր գերկրաւորս, ի բաց ընկեցէք զպոռնկութիւն, զպղծութիւն, զբիծ, զցանկութիւն չարեաց եւ զագահութիւն, որ է կռապաշտութիւն...» (Կող. Գ. 5)⁴⁰: Ս. Գրիգոր Տաթեւացին եւս շեշտում է, որ գոտին, կապվելով մարմնի այն հատվածում, ուր երիկամներն են, խորհրդանշում է «զսպումն ցանկութեան երիկամաց...»⁴¹:

Գղակ, կնգուղ (հուն.՝ κοινός, նման՝ վեղար). Մոնոգոնի գղակը կոչվում է նաեւ քուսիթա: Մեծ սքեմի կանոնը որպէս գլխանոց հիշատակում է կնգուղը (վեղար). «Զգենու եղրարս մեր այսանուն զկնկուղ ձեռոյս ի փոյթ եւ ի պատրաստութիւն Աւետարանին խաղաղութեան, սաղաւարտ փրկութեան հանճարոյ եւ զգաստութեան, յանուն Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ»⁴²: Սա վեղարն է, որ բարձրանալով՝ սրածայր է դառնում, իսկ ստորին հատվածում լայնանալով՝ իջնում է թիկունքի վրա⁴³: Համաձայն «Մաշտոց» ծիսամատյանի՝ կնգուղն առանց խավի է եւ խորհրդանշում է նահատակությունը, ինչպէս զորականների սաղավարտը. առանց խավի լինելը նշան է աստվածային պատվիրանների պահպանման՝ ոչ թե մարմնով, այլ հոգով. «Եւ դնել կնկուղ առանց խաւոյ, որ նշանակի է նահատակութեան՝ որպէս զաւրականացն սաղաւարտն, զոր ի հին արտաքնոցն կորբանն կոչեն, այսինքն՝ զագաթնաղաշն, եւ առանց խաւոյ, որ նշանակէ զԱստուծոյ պատուիրանին պահպանութիւնն՝ ոչ մարմնով, այլ ոգով»⁴⁴: «Խաւ» կամ «սպիտակ ծիր» ձեռք Վ. Հացունին բացատրում է որպէս սպիտակ երիզ, որը հատուկ չէր հայ վանականների կնգուղին⁴⁵:

Այս հանդերձի խորհրդարանության մասին Եվագր Պոնտացին գրում է, որ քուսիթան նշանն է Աստծո շնորհի եւ ծածկում է մարդու մարմնի գլխավոր մասը՝ գլուխը, հոգ տանում եւ պաշտպանում բոլոր նրանցից, որոնք ցանկանում են խայթել ու խոցոտել⁴⁶: Եվագր Պոնտացու գրվածքը Գրիգոր Մեկնիչն այսպէս է բացատրում՝ քուսիթան, որ ծածկում է գլուխը, նշանն է

⁴⁰ Авва Дорофей, Душеполезныя поучения и послания, с. 35. Երանելի արքա Դորոթեոս Գագացի, նշվ. աշխ., էջ 54:

⁴¹ Գրիգոր Տաթեւացի, Ամատան, էջ 175:

⁴² ՄՄ, ձեռ. 1001, 179բ. տե՛ս Վենետիկ, ձեռ. 457, 118բ:

⁴³ Հ. Վարդան Հացունի, նշվ. աշխ., էջ 430:

⁴⁴ Վենետիկ, ձեռ. 457, 126բ:

⁴⁵ Հ. Վարդան Հացունի, նշվ. աշխ., էջ 426:

⁴⁶ «Այն քուսիթայն, զոր ունին նշանակ է շնորհաց Փրկչին մերոյ Աստուծոյ՝ ծածկույթ լինել գլխաւորին մերոյ անդամոց, եւ շուրջ իբրեւ ի սնուցանել որ ի Քրիստոսն տղայութիւն է՝ վասն այնոցիկ որ խեթկել եւ խոցոտելն մտաբերեն». «Սրբոյ հօրն Եւագրի Պոնտացոյ վարք եւ մատենագրութիւնք...», էջ 23-24. Եվագր Պոնտացի, Միայնակեաց, էջ 264-265:

աստվածային շնորհների, որոնք ամուր են պահում մեզ, սնուցում ու կատարելության ուղղորդում, այսինքն՝ անկատարներին եւ դեռ մանուկներին սնում Քրիստոսի շնորհներով: Այսպես եւ մեր գլխի ծածկույթը հովանի է զգայություններին, դրանք պաշտպանում եւ պահում է դիվային հարձակումից, որ ջանում է խայթել ու խոցոտել հոգին, կասեցնել հոգեւոր աճը, ետ պահել իմաստնաւորաց եւ բարի գործերից: Իսկ աստվածային ու երկնային շնորհը փրկում է, դաստիարակում, դարմանում եւ դեպի կատարելության առաջնորդում, չարից ետ է պահում եւ պարզեւում հոգեւոր հասունություն⁴⁷:

Դորոթեոսը գրում է, որ կնգուղ կրում են մանուկները, իսկ կրոնավորներն այն գործածում են, որ մանուկ լինեն չարություն գործելու մեջ, ինչպես առաքյալն է ասում. «Եղբարք, մի տղայք լինիք մտաւք, այլ ի չարեաց տղայացարուք» (Ա. Կորնթ. ԺԴ. 20): Համաձայն հեղինակի՝ կնգուղն աստվածային շնորհների խորհրդանիշն է, քանզի ինչպես գդակն է ծածկում ու տաքացնում մանկան գլուխը, այնպես եւ աստվածային շնորհներն են պարուրում մեր միտքը⁴⁸: Ս. Գրիգոր Տաթևացին քուսիթան ու կնգուղը բացատրում է առանձին-առանձին: Քուսիթան «նշանակ է զշնորհսն Քրիստոսի ի գլուխն իջեալ, որ է պատուական մասն անդամոցն, եւ բոլորն՝ զի բոլորապէս գեղեցի եւ զմարմին պահպանէ շնորհքն Աստուծոյ», իսկ կնգուղը խորհրդանշում է «զծածկին ամենայն զգայարանաց, եւ միտս զապելն ի յերկրէ, եւ միայն յերկինս ուղղեալ»⁴⁹:

«*Βαδύνει ζηρίεπκνισι*» (հուն.՝ *πάλλισον, μανδύας*, նման՝ թիկնոց). Մենակյացին տրվող այս հանդերձը հունական ծիսարանում կոչվում է «մանտիա», որ նշանակում է թիկնոց, մեկնոց: Ինչպես տեսանք՝ այն հիշատակված է նաեւ հայր Պախումիոսի կանոններում՝ լատիներեն “*sabano, amictu*” եզրերով: Ընդ որում, համաձայն Հերոնիմոսի նկարագրության՝ եգիպտական անապատականների համար այդ հանդերձը պատրաստված է եղել վուշից⁵⁰, իսկ այլ երկրների ճգնակյացների, նաեւ հայ վանականների համար՝

⁴⁷ ՄՄ, ձեռ. 1734, 21ա. «Այն քուսիթայն, որ շուրջ պատէ զգլխաւոր անդամն մեր, նշանակ է, ասէ, շնորհացն Աստուծոյ, ամրափակեալ պահէ զմեզ եւ սնուցանէ եւ ի կատարելութիւն ածէ, այսինքն՝ զանկատար եւ զդեռ տղայքս սնուցանէ շնորհքն Քրիստոսի, եւ նման այսմ ծածկոյթ գլխոց մերոց հովանի կայ եւ նա զգայութեանցս մերոց եւ յարամիովիէ եւ պահէ ի դիւական յարկածիցն, որ հանապազ խեթկել եւ խոցոտել ջանայ զոգիս մեր եւ դադարեցուցանել յաճմանէ կենաց եւ տղացուցանել իմաստից եւ կարօտ պահել ի բարեաց գործոց: Իսկ աստուածային եւ երկնային շնորհքն այնմ յամենայնէ փրկէ զմեզ, ասէ, եւ դաստիարակէ եւ դարմանէ եւ ի կատարելութիւն ածէ եւ ի չարեաց տղացուցանէ եւ հասուցանէ ի չափ հասակի կատարմանն Քրիստոսի»:

⁴⁸ **Авва Дорофей**, Душеполезные поучения и послания, с. 36. **Երանելի արքա Դորոթեոս Գազացի**, նշվ. աշխ., էջ 55:

⁴⁹ **Գրիգոր Տաթևացի**, Ամառան, էջ 175:

⁵⁰ «Творения Блаженного Иеронима», ч. 4, с. 55.

բրդյա կամ ասվեղեն: Հովհաննես Կասիանոսը գրում է, որ եգիպտական անապատականները, խուսափելով ճոխ հանդերձներից, օգտագործել են ոչ մեծ թիկնոց (mafote)՝ ծածկող ուսերն ու պարանոցը⁵¹: Ս. Գրիգոր Տաթևացին «բաճկոնի» փոխարեն «թիկնոց» եզրն է կիրառում՝ «...քառակուսի թիկնոցն՝ նշանակ խաչին...»⁵²: Վ. Հացունու կարծիքով՝ բաճկոնը «անուամբ ու պաշտօնով ռամկական հին մեկնոցն է, տձեռութեան պատճառաւ քառակուսի շինուած, եւ ըստ իս՝ դարձեալ ասուեղէն...»⁵³: Ըստ հեղինակի՝ այն նափորտի մի տեսակ է⁵⁴: Հանդերձին տրված «չորեքկուսի» կամ «քառակուսի» հատկանիշները հուշում են, որ այն քառակուսաձեւ է եղել՝ ծածկելով ուսերն ու պարանոցը:

Նափորտը (հուն.՝ μαλωτή, μανδύας, նման՝ շուրջառ, փիլոն). Սա վանականի շուրջառն է՝ պատրաստված կենդանու մորթուց, որի համար էլ կոչվում է նաեւ մաշկյակ, մաշկանափորտ, մաշկեղեն վերարկու, աղաբողոն: Այն տրվում է Մեծ սբեմի ծիսակարգի ժամանակ՝ խորհրդանշելով անապակ վարքը. «Շուրջ զիր եւ արկանէ եղբայր մեր այսանուն գնամփորտ ձեռոյն զգեստ անապականութեան, յանուն Հար եւ Որդոյ եւ Հոգոյն Սրբոյ...»⁵⁵: Նափորտը հիմնականում կրում են զգեստի վրայից, այն ամբողջությամբ ծածկում է թիկունքը՝ իջնելով մինչեւ վար, իսկ առջևում ագուցվում է: Այս հանդերձը հիշատակված է հայր Պախումիոսի կանոններում, Եվագր Պոնտացու եւ Հովհաննես Կասիանոսի երկերում: Փափսոս Բուզանդն օգտագործում է «մաշկանափորտն» բառը⁵⁶, իսկ Ս. Գրիգոր Տաթևացին այն անվանում է «զաղաբողոն նափորտն»⁵⁷: Ինչպես Վ. Հացունին է գրում՝ հայ անապատականը ճգնարանից դուրս «աշխարհիկ մեկնոցին համապատասխանող թիկնանոց մը կ'առնուր կաշիէ կամ մորթիէ՝ նման եգիպտացոց...»⁵⁸:

Հովհաննես Կասիանոսը, անդրադառնալով նափորտի խորհրդարանությանը, գրում է, որ այն կրոնավորներին ներշնչում է մեղցնել մարմնական կրքերն ու հակվել դեպի արժանավոր կյանքը⁵⁹: Ըստ Եվագր Պոնտացու՝ նափորտը խորհրդանշում է Քրիստոսի խաչելության ու հարության

⁵¹ **Иоанн Кассиан Римлянин**, Писания, Послание к Кастору, кн. 1, гл. 7.

⁵² **Գրիգոր Տաթևացի**, Ամատան, էջ 175:

⁵³ **Հ. Վարդան Հացունի**, նշվ. աշխ., էջ 424:

⁵⁴ Ասղ, էջ 425:

⁵⁵ ՄՄ, ձեռ. 1001, 181ա. տե՛ս Վենետիկ, ձեռ. 457, 118բ:

⁵⁶ **Փափսոս Բուզանդ**, Պատմութիւն Հայոց. «Մատենագիրք Հայոց», հ. Ա., էջ 297:

⁵⁷ «Սրբոյ իորն Եագրի Պոնտացոյ վարք եւ մատենագրութիւնք...», էջ 25. **Գրիգոր Տաթևացի**, Ամատան, էջ 176:

⁵⁸ **Հ. Վարդան Հացունի**, նշվ. աշխ., էջ 418:

⁵⁹ **Иоанн Кассиан Римлянин**, Писания, Послание к Кастору, кн. 1, гл. 8.

խորհուրդը մշտապես կրելը, որով սանձում եւ կաշկանդում են մարմնի տարատեսակ արատները, բարոյն հաղորդվելով՝ գատում-հեռացնում են հոգու չարությունը, դառնում աղքատասեր, փախչում ազահությունից՝ իբրեւ կռապաշտության դեմից⁶⁰: Հետաքրքիր է, որ Եվագր Պոնտացու երկի հայերեն թարգմանության մեջ այն կոչված է «մաշկյակ», այսինքն՝ կենդանու մաշկից պատրաստված:

Գրիգոր Մեկնիչը գրում է, որ ինչպես մաշկյակն է ազատված, ցամաքած ու մաքրված բրդից եւ արնատեսակ խոնավությունից, այնպես եւ մենք պետք է ազատվենք բազմատեսակ վրդովմունքից, աշխարհի գարշահոտ զբաղմունքներից՝ հոգին ու մարմինը ապականող: Նաեւ՝ ինչպես Տերն ամեն ախտ մեռցրեց իր մարմնում, այնպես եւ մենք պետք է օրեցօր մեր մեջ սպանենք ախտերը: Այսպիսի մաքուր, մշտաբարոյն եւ աստվածակրոն վարքով ու շնորհագարդ հանդերձներով են կրոնավորներն ստանում անախտություն: Եւ քանի որ մարդկային բնությունը ընկած է չարի ճանկերը, իրենցից հեռացնում են չարությունը, սրտմտությունն ու հպարտությունը, վերցնում խոնարհությունը, հեզությունն ու սրբությունը: Այդպես ազահությունը, ատելությունն ու ամենայն չարը հեռացնելով՝ որդեգրում են աղքատասիրություն, անարատություն, սեր եւ ամենայն բարիք. փախչելով ապականող կենցաղից՝ արժանանում են աստվածային գիտությանն ու հավիտենական բարիքներին⁶¹: Ս. Գրիգոր Տաթևացին գրում է, որ այն սիրո եւ խոնարհության նշանն է. «Այլեւ գաղաբողոն նափորտն վերկրեալ

⁶⁰ «Իսկ որ զմաշկեակն ունին՝ որք յամենայն ժամ զմեռելութիւնս Քրիստոսի ի մարմնսս իւրեանց բարձեալ բերիցեն, եւ սանձեն կարկեն ամենայն մարմնոյ զբիծս ազգի ազգիս, եւ զոգուցն չարութիւն բարոյն խառնակութեամբ զատանեն. զանանկութիւն սիրեն, եւ յազահութենէ փախուցեալ են՝ իբրեւ ի կռապաշտութեան մօրէլ». «Սրբոյ հօրն Եւագրի Պոնտացոյ վարք եւ մատենագրութիւնք...», էջ 25:

⁶¹ ՄՄ, ձեռ. 1734, 24աբ. «Իսկ մաշկեակն զայս ինչ նշանակ է մեզ, թէ որպէս նա լերկեալ եւ ցամաքեալ եւ մաքրեալ է յսարոյ եւ յարենատեսակ խոնաութենէ, նոյնպէս եւ մեզ մերկանալ ի բազմազան վրդովմանց եւ ապականիչ ոգոյ եւ մարմնոյ ի գարշահոտ զօսանաց աշխարհիս, նաեւ՝ որպէս Տէրն յիւր մարմինս զամենայն ախտս մեռոյց, նոյնպէս պարտ է եւ մեզ ի մերս իսկ մեռուցանել օրըստօրէ: Այսպիսի մաքրական եւ անսիրական աստուածակրօն վարօք եւ շնորհագարդ հանդերձիւք ստանան, ասէ, կրանաւորք զանախտութիւն, եւ զի չար են ի մերս անկեալ բնութիւն եւ զչարութիւն եւ զսրտմտութիւն եւ զհպարտութիւն, եւ զայլ ամենայն միջոտմիջէ մեռժեն անձանց եւ զխոնարհութիւն եւ զհեզութիւն եւ զսրբութիւն յիւրեանս խառնեալ նոքօք միացուցանեն, այսպէս զազահութիւն եւ զատելութիւն եւ զամենայն իսկ զայսպիսի վատթարս ի բաց եղեալ զտնանկութիւն եւ զանարատութիւն եւ զսէր եւ զամենայն իսկ սոցին նման բարիսն յոգիսն իւրեանց ժողովն, եւ այսմ արինակով փախուցեալք յապականացու կենցաղոյս յաստուածային գիտութեանն եւ յախտենական բարեացն արժանաւորին»:

ծածկոյթ մինչև ի ստորոտն, որ նշանակէ զսէր եւ զխոնարհութիւն՝ որ է ծածկոյթ եւ զարդ ամենայն առաքինութեանց...»⁶²:

Անաղափ (հուն.՝ *ανάλωτος*). Այս հանդերձը տրվում է կրոնավորին Մեծ սրբնի ծեսի ժամանակ. «Առնու եղբայր մեր այսանուն անաղափ ձեռք վահան հաւատոյ զխաչին զարութիւն, յոյս եւ ի սէր սրբութեան, յանուն Հար եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ»⁶³: Այն ունի խաչի խորհուրդը: Հանդերձի հունարեն եզրը *ανάλωτος* (անալարոս) է՝ *αναλαμβάνω* (անալամբանո) բառից, որ նշանակում է վրան հագնել: Անաղափն իրենց երկերում հիշատակել են թե՛ Հովհաննէս Կասիանոսը, թե՛ արքա Դորոթեոսը, թե՛ Եվագր Պոնտացին: Հովհաննէս Կասիանոսն այս հանդերձն անվանում է “rebrachiatoria” եւ նշում, որ այն հյուսածո պարաններից է կազմված եւ համապատասխանում է հունարեն անալարոսին⁶⁴: Ս. Գրիգոր Տաթևացին եւ Գրիգոր Մեկնիչն անաղափն անվանում են «սրբն»:

Համաձայն Դորոթեոսի՝ ուսերին խաչաձեւ գցվող անաղափը խաչի նշանն է, ինչպես Տերն է ասում. «...բարձցէ զխաչ իւր եւ եկեսցէ զկնի իւն» (Մարկ. Զ. 34)⁶⁵: Եվագր Պոնտացու ճառի հայերեն տարբերակում հունարեն անաղափը թարգմանված է «թեզանեացն ամբառնալիք», այսինքն՝ թեւերի վրա հագնող: Հեղինակը գրում է, որ այն ուսերը խաչաձեւ է պատում եւ խորհրդանշում Քրիստոսի հանդեպ հավատը, որ պարտւում է հեզերին ու խոնարհներին, նրանցից հեռացնում բոլոր խոչընդոտները եւ կյանքն անխափան նվիրում բարի գործերին⁶⁶:

Գրիգոր Մեկնիչը, մեկնելով Եվագր Պոնտացու գրվածքն անաղափի մասին, այն անվանում է սրբն եւ բացատրում դրա ձեւը: Համաձայն նրա նկարագրության՝ եզիպտական սրբնը պարանոցից գալիս էր առաջ եւ խաչաձեւվում էր պարանոցի, եւ լանջքի հատվածում, բաժանվում չորս մասի, որոնցից երկուսը լանջքից, երկուսը պարանոցից հասնում էին ձախ անութի տակ եւ միանում, այդպես էլ մյուս ծայրերը ձախ կողմից հասնում էին

⁶² Գրիգոր Տաթևացի, Ամատան, էջ 176:

⁶³ ՄՄ, ձեռ. 1001, 181ա. տե՛ս Վենետիկ, ձեռ. 457, 118բ:

⁶⁴ **Иоанн Кассиан Римлянин**, Писания, Послание к Кастору, кн. 1, гл. 6.

⁶⁵ **Авва Дорофей**, Душеполезныя поучения и послания, с. 35. **Երանելի արքա Դորոթեոս Գագացի**, նշվ. աշխ., էջ 55 (հայերեն այս թարգմանության մեջ «անաղափ»-ը փոխարինված է «եմփիորոն» եզրով):

⁶⁶ «Թեզանեացն զամբառնալիքն զուսուլքն է՝ որ յօրինակ խաչին ի վերայ ուսոց նոցա պատի, նշանակ է ի Քրիստոս հաւատոց, որ ամփոփէ զհեզս եւ զխոնարհս, եւ մերժէ ի նոցանէ զարգեալն ամենայն, եւ զվարսն գործոց բարեացն անխափան նուիրէ». «Սրբոյ իորն Եւագրի Պոնտացոյ վարք եւ մատենագրութիւնը...», էջ 25. **Եվագր Պոնտացի**, Միայնակեաց, էջ 265:

աջ անութի տակ ու միանում, հագուստով մարմինը գրկում⁶⁷: Այս հանդերձի խորհրդարանության մասին Գրիգոր Մեկնիչը գրում է, որ այն նշանն է մեր հավատքի ի Քրիստոս, որ համախմբում է հեզերին ու խոնարհներին, պահում նրանց Սուրբ Հոգու շնորհների ներքո: Եւ ինչպես այս սքեմն է մարմինը գրկում, այնպես եւ մեր հավատն առ Աստված պարուրում է մեզ, հեռացնում այն ամենը, ինչը խոչընդոտում է աստվածային պատվիրանների կատարմանը, նվիրում ու շնորհում բարին⁶⁸: Ս. Գրիգոր Տաթևացին «անաղափ»-ին համարժեք «սքեմ» բառն է կիրառում՝ նշելով, որ այն կրոնավորի համար խաչի խորհուրդն ունի. «...զսքեմն ի վերայ ուսոյն խաչանման, որ նշանակ է զլուծ պատուիրանսին, եւ զխաչն Քրիստոսի յուսն յիւր բարձեալ»⁶⁹:

Հայ մատենագրության մեջ բրդից կամ կենդանու մազից հյուսված պարանների (առասան) գործածությանը հանդիպում ենք Սանահինի վանքի խստակենցաղ միաբանների մոտ: Գրիգոր Մագիստրոսը Սանահինի վանականներին ուղղված իր թղթում անդրադառնում է նրանց խստակենցաղ վարքին եւ նկարագրում տարբեր, սակայն խիստ հանդերձանքը. ոմանք ծառերի տերեւներից էին իրենց զգեստները պատրաստում՝ «...ի մորթոց փայտից զգեստաւորեալ», ոմանք՝ «մաշկեօք միայն եւ առանց պարեգօտի եւ զգեստու», այսինքն՝ միայն մաշկյակով, առանց պարեգոտի եւ այլ զգեստների էին դիմանում ամռան տապին ու ձմռան դժնդակ սառնամանիքին, սնվում էին միայն խոտեղենով, գետնի վրա էին հանգստանում, սովին ու ծարավին դիմանում, ոմանք էլ պատառոտված պարեգոտի տակից ծածուկ կրում էին այծի կոշտ մազից կարկատված, կապկալված պարաններ, այդպիսի պարաններով փաթաթում էին իրենց մեջքն ու կողերը եւ պարանոցի վրա ամրացնում անքանդելի կապով. «...ոմանք ծածկաբար ի ներքոյ պատառատուն պարեգօտին առասանս ի խստագոյն ճարաձեւ այ-

⁶⁷ ՄՄ, ձեռ. 1734, 23աբ. «...թեզանիք գուտվքն զկրօնաւորական սքեմն ասէ, զի այն ոչ է որպէս զմերս, այլ ամեալ զվզովն եւ ծայրքն նորա մինչեւ ի վերայ լանջանցն, եւ ապա անդ լաւագոյն խաչին ի վերայ լանջանցն եւ միւս ծայր սքեմին յետոյ պարանոցին, եւ ապա անտի ի սքեմէն բաժանել չորս ծայրս ի յետուստ պարանոցին, եւ չորս ծայրս յառաջոյ ի լանջանց անտի, եւ Բ. ծայրն, որ ի պարանոցէն գան ներքոյ, յանթին յաջմէ եւ անդ միաբանին ընդ միմեանս, այսպէս եւ երկրորդ ծայրքն գան ի ձախմէ եւ միւս անթին ներքոյ միաբանին եւ ամփոփեն զմարմինն հանդերձին...»:

⁶⁸ ՄՄ, ձեռ. 1734, 23բ. «...որ նշանակ է, թէ հաւատն մեր որ ի Տէր Յիսուս Քրիստոս զհեզս եւ զխոնարհս յինքն ժողովեալ ամփոփէ եւ հովանանայ շնորհքն Սուրբ Հոգոյն եւ պահէ զնոսս: Եւ որպէս այն սքեմն զմարմինս ամփոփէ եւ ի գործ պատրաստէ, նոյնպէս եւ հաւատն մեր, որ ի Տէր զմեզ ամփոփէ, եւ զամենայն գոր ինչ արգելէ եւ զխաւիան պատուիրանացն Աստուծոյ զայն ամենայն մերժէ ի մէջ, եւ զբարին նուիրէ եւ շնորհէ առնել...»:

⁶⁹ Գրիգոր Տաթևացի, Ամատան, էջ 175:

ծից կշկրոտոտունս կարկատեալս ի ներքուստ ստորակայեալ, եւ նոյնօրէն յառասանիցն պարպատեալ զմէջս եւ զկողս եւ ի պարանոցն հարստեալ կաշկանդեալ անշորթելի մանուածով...»⁷⁰:

Անաղափը պատրաստված էր հյուսածո կամ կաշվե պարաններից, որոնք վզից իջնելով՝ խաչաձեւվում էին եւ ամուր կապվում: Ժամանակի ընթացքում եւ տարրեր վայրերում անաղափը որոշակիորեն փոխել է իր ձեւը: Օրինակ՝ Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցում անաղափը տրվում է թէ՛ Փոքր, թէ՛ Մեծ սրեւմի ծիսակարգի ժամանակ: Այն մեջքին հագնող քառակուսի գործվածք է, որից առաջ են գալիս բրոյա կամ կաշվե փոկեր՝ խաչաձեւ կապվելով թիկունքին⁷¹:

Կոշիկ կամ հողաթափ (հուն.՝ σανδάλιον). Սա պարզ ոտնաման է: Մեծ սրեւմի կանոնում նշված է, որ հողաթափը նշան է ավետարանական պատգամներով ապրելու վճռականություն. «Զգենու եղբարս մեր այսանուն գողաթափս ի պատրաստութիւն Աւետարանին, յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ»⁷²: Միեւնոյն ժամանակ կանոնը հորդորում է, որ նրանք, ովքեր կարող են, անթեւ պարեգոտով ու բոկոտն շրջեն. «Եւ թէ կարասցէ ծովկալել խոշորութեան վարուցն, թեզանատ լիցի եւ բոկոտն, որպէս եւ արդարեւ յուսացեալ ի Տէր, եւ առել հրաման կոխել զաւծս եւ զկարիճս եւ զամենայն զարութիւնս թշնամոյն...»⁷³: Ս. Գրիգոր Տաթեւացին գրում է՝ հողաթափը արիության նշան է⁷⁴: Նա նաեւ նկատում է, որ առավել խստակրոնները շրջել են անթեւ հաղերձով ու բոկոտն՝ «իբր թէ զընթացս երկրաւոր եւ զգործս մարմնական ի բաց եւր մերկացեալ»⁷⁵:

Յուպ. «Մաշտոց»-ում վանականի ուխտադրության կանոնները ոչինչ չեն ակնարկում ցուպի մասին, սակայն, ենթադրելի է, որ նրանք ճանապարհ գնալիս սովորաբար օգտագործել են ցուպ, քանի որ այն հիշատակված է թէ՛ Պալսումիոսի երկում, թէ՛ Եվագր Պոնտացու ճառում: Եվագր Պոնտացին բացատրում է՝ ցուպը կյանքի ծառն է նրանց համար, որոնք փնտրում են այն, եւ ով հենվում է դրա վրա, ապավինում է Տիրոջը⁷⁶: Գրիգոր Մեկնիչն ընդարձակում է Եվագր Պոնտացու գրածը՝ տալով հետեւ-

⁷⁰ Գրիգոր Մագիստրոս, Թուղթք, Աղեքսանդրապոլ, 1910, էջ 137:

⁷¹ «Православная энциклопедия», под ред. Патриархата Московского и всея Руси Кирилла, т. 2, Москва, 2011, с. 211-213.

⁷² ՄՄ, ձեռ. 1001, 181ա. տե՛ս Վենետիկ, ձեռ. 457, 118բ:

⁷³ Վենետիկ, ձեռ. 457, 126ա:

⁷⁴ Գրիգոր Տաթեւացի, Ամատան, էջ 175:

⁷⁵ Անդ, էջ 176:

⁷⁶ «Իսկ զցուպն, որ միշտ ի ձեռին կրեն, փայտ կենաց է ամենայնի որ խնդրեն գնա, եւ յենուն ի նա՝ իբրեւ ի Տէր զգուշութեամբ» (հմմտ. Առակ. Գ. 18). տե՛ս «Սրբոյ հօրն Եւագրի Պոնտացոյ վարք եւ մատենագրութիւնք...», էջ 25:

յալ բացատրությունը, թե գավազանը, որ միշտ ձեռքերում բռնում են սուրբ հայրերը, ծայրին ունի խաչ, որ նշանակում է՝ ծերացել եւ իմաստնացել են աստվածային գիտությամբ, առել իշխանություն Սուրբ Հոգուց եւ աստվածային սիրով են այլոց հրահանգներ տալիս: Այն խորհրդանշում է աստվածային գիտությունն ու իմաստությունը, մտքի եւ ոգու ամրությունը. դրան հենվելով՝ խուսանալով են խավար կենցաղի լպրծուն եւ խորտակող ընթացքից⁷⁷:

Հայկական վանքերում կրոնավորները, ունենալով «Մաշտոց»-ում նշված այս հիմնական հանդերձները, հաճախ առավել խիստ են հագնվել՝ երբեմն միայն պարեգոտ կրելով ու բոկոտն քայլելով, երբեմն՝ հասարակ մաշկյակ իրենց վրա գցելով կամ կոշտ պարաններով կապկալելով մարմինը, ինչպես տեսանք Սանահինի վանքի ճգնակյացների դեպքում:

Ս. Գրիգոր Տաթևացին մենակյացներին նվիրված իր քարոզում նույնությամբ թվարկում է «Մաշտոց»-ի երկու կանոնների հանդերձները. մոնոգոնի համար՝ քուսիթա, «հանդերձ նեղ ստորոտիք» (նկատի ունի պարեգոտը, սակայն առանց որեւէ եզր նշելու), գոտի, հողաթափ, «քառակուսի թիկնոց», այսինքն՝ բաճկոն: Իսկ կրոնավորի համար նշում է մենակյացի հանդերձի համեմատ փոփոխված հետևյալ զգեստները՝ կնգուղ, «գսքեմն ի վերայ ուսոյն խաչանման», այսինքն՝ անաղափը, «գայծենի մաշկ», որ է պարեգոտը (այստեղ եւս եզր նշված չէ, բայց պետք չէ շփոթել նափորտի հետ, որ եւս մաշկեղեն էր, քանզի թե՛ պարեգոտը, թե՛ նափորտը կարող էին պատրաստված լինել կենդանու մաշկից), «զաղաքողոն նափորտն»⁷⁸:

Վ. Հացունին, մանրամասն ուսումնասիրելով հայ անապատականների ու վանականների հանդերձները, որոշակի տարբերություններ է նկատում. նախ տարբերում է ըստ բնակության ձևի՝ անապատական կամ առանձնական եւ միաբնական կենսակերպ, երկրորդ՝ ըստ սեռի, երրորդ՝ ըստ դարաշրջանների: Նա նկարագրում է հայ անապատականների հանդերձը՝ նշելով, որ հագուստի ձեւը վերցված էր եգիպտական հայրերից՝ կնգուղ, կողոբ (պարեգոտ), գոտի, թիկնոց կամ մեկնոց (նափորտ), հողաթափ (սանդալ), ցուպ⁷⁹: Վանականի հագուստների պարագայում Վ.

⁷⁷ ՄՄ, ձեռ. 1734, 24բ. «Յուպն որ միշտ ի ձեռս իրեանց կրեն սուրբ հարքն, խաչ է, ասեն, ծայր գաւազանացն եւ նշանակ է, ասէ, այն այսմ թէ՛ ծերացեալք եւ իմաստացալք աստուածային գիտութեամբն եւ առաք իշխանութիւն ի Հոգւոյն եւ զայլս եւս աստուածային սիրով հրահանգել եւ ունի զայս աստուածային գիտութիւն եւ զիմաստութիւն, միտք եւ ոգի մեր ամրութիւն եւ նեցուկ, եւ յար ի սա յենով հաստատուն ի լրալրծական եւ ընկղմեցուցիչ գնացից խաւարային կենցաղոյս եւ զփրկական խաչ յուս բարձեալ խաչակրօն վարուք անխափան ընթանայ զհետ կենակոչ ձայնին Յիսուսի»:

⁷⁸ Գրիգոր Տաթևացի, Ամատան, էջ 175-176:

⁷⁹ Հ. Վարդան Հացունի, նշվ. աշխ., էջ 416-419:

Հացունին չորս շրջան է առանձնացնում. սկզբնական շրջանում՝ Դ.-Ե. դդ., անապատականի եւ միաբանական կյանքով ապրող վանականի հագուստները նույնն է եղել: Երկրորդ եւ երրորդ շրջանների համար (Զ.-ԺԱ. եւ ԺԲ.-ԺԵ. դդ.) հեղինակը թվարկում է այն հիմնական զգեստները, որոնք հիշատակված են նաեւ «Մաշտոց»-ում՝ կնգուղ (կամ քուսիթա), կնգուղի վերելք՝ գդակ, պարեգոտ, անաղափ, գոտի, ոտնաման (հողաթափ կամ կոշիկ), փիլոն (կամ շորջառ), ցուպ (կամ գավազան): Չորրորդ շրջանն սկսվում է ԺԷ. դարից, երբ Սարգիս եպիսկոպոսն ու տեր Կիրակոսը, հիմնելով Սյունյաց Մեծ անապատը, կարգավորում են նաեւ կրոնավորների ու մենակյացների հանդերձների խնդիրը⁸⁰:

Առաքել Դավրիժեցին գրում է, որ Սյունյաց Մեծ անապատում վերկանգնեցին հանդերձների ձեւերն այնպես, ինչպես դրանք գտել էին գրվածքներում: Այդ զգեստներն էին՝ «զքուսիթայն, որ է գլխոյ թօփին, եւ զքառակուսին, եւ զսքեմն, եւ զցպսիսն, որ է մագեղէնն, ի ներքոյ զգեստուցն ի վերայ մերկ մարմնոյն, եւ հասարակ ամենեցուն զգեստն բովանդակ ասուելէն լիցի եւ ոչ բամբակեղէն, եւ զասուելէն շապիկն երկայն պնդնաւոր առնել մինչ ի յոտն, եւ գօտի մաշկեղէն»⁸¹: Այստեղ քուսիթան մենակյացի գդակն է, քառակուսին՝ չորեքկուսի թիկնոցը, իսկ սքեմ ասելով՝ Առաքել Դավրիժեցին թերեւս նկատի է ունեցել պարեգոտը⁸², որի տակից հագնում էին մագեղեն ցպսիսը: Պատմիչը մանրամասնում է՝ բոլոր զգեստները պետք է լինեին ասվեղեն եւ ոչ բամբակյա, իսկ պարեգոտը կամ շապիկը՝ երկար: Կապում էին նաեւ կաշվե գոտի: Անապատականը պետք է շրջեր քուսիթայով եւ քառակուսիով, երեցը՝ փիլոնով, արեղան՝ փիլոնով ու վեղարով:

Միանձնուհիների հանդերձը. Անապատական կանայք կամ միանձնուհիները եւս ապրել են խստակրոն կենցաղով, կրել պարզ ու կոշտ հանդերձներ⁸³: Հովհան Ոսկերեքանը ճգնավոր կանանց մասին գրում է, որ նրանք թողել էին ամեն փափկություն եւ ճոխ կերակուր, սնվում էին բանջարեղենով ու ձավարեղենով, քրձեղեն հագուստ էին հագնում, բոկոտն շրջում. «... հանդերձ մագեղէնք էին, ի վերայ մերկ անդամոցն զգենուին, եւ բոկագնաց գփափկասուն գարշապարսն սովորեցուցանէին...»⁸⁴:

⁸⁰ Անդ, էջ 419-434:

⁸¹ **Առաքել Դավրիժեցի**, Գիրք պատմութեանց, աշխ.՝ Լ. Խանալարյանի, Երևան, 1990, էջ 220:

⁸² Այսպես է բացատրում հ. Ներսես Ալիկյանը՝ «...իսկ վերնազգեստն, այն է՝ սքեմն...». տե՛ս **Ներսես Ալիկյան**, Մովսէս Գ. Տաթևացի, Վիեննա, 1936, էջ 166:

⁸³ Միանձնուհիների հանդերձների մասին տե՛ս **Հ. Վարդան Հացունի**, նշվ. աշխ., էջ 434-442:

⁸⁴ «Յովհաննու Ոսկերեքանի մեկնութիւն թղթոցն Պաղոսի», հ. Ա., Վենետիկ, 1862, էջ 815:

«Մաշտոց» ծիսամատյանում կրոնավորի ուխտադրության կանոնները վերաբերում են ինչպես այրերին, այնպես էլ կանանց: Ուստի՝ միանձնուհիների համար էսս հերակտրության ծես է կատարվել, նրանց հագուստն այն էր, ինչ թվարկված է «Մաշտոցում»։ «Իսկ կանանց պարտ է սքեմ տալ էս գնոյն կատարել կարգս...»⁸⁵, այսինքն՝ պարեգոտ, թիկնոց կամ փիլոն, գոտի, անաղափ, գլխադիր թաշկինակ կամ քող, հողաթափ: Միակ տարբերությունն այն է, որ գլխանոց-փակեղը պետք է ծածկի ճակատը մինչև հոնքերը. «...սեւ փակեղամբ ծածկեցեն զճակատն մինչև յաւանսն»:

Հայ կուսանաց հանդերձների մասին մատենագիտական վկայություններ գրեթե չկան: Ստեփանոս Օրբելյանը նշում է, որ սարկավագուհիները կրում էին միանձնուհիների զգեստներ, ապա՝ հավելում. «...փիլոն արկանել էս ի ճակատն խաչ ունել էս փոքրիկ ուրարն յաջմ է ի ներքոյ բազկին զհանդերձէն կամ զգօտոյն ի կախ ունելով...»⁸⁶: Հետևում է, որ միանձնուհիներն ու սարկավագուհիները նույնանման են հագնվել՝ գուցե աննշան տարբերություններով: Նոր Զուղայի Ս. Կատարինե մենաստանի (հիմնադրվել է 1623 թ.) միանձնուհիների հանդերձների վերաբերյալ մեզ է հասել հետևյալ նկարագրությունը. հիմնական հագուստը սեւ, երկար վերարկուն էր, որը, կարծում ենք, պարեգոտի փոխարեն է: Գլուխները ծածկում էին սեւ, երկար թաշկինակով (լաչակ), որի տակից դնում էին փակեղ՝ լաչակին կնգուղի ձեւ տալու համար: Վանքից դուրս գալիս անապայման վերարկուի վրայից փիլոն (թիկնոց) էին հագնում: Նշենք նաեւ, որ վանքի սարկավագուհիները Ս. Պատարագի ժամանակ սպասավորելիս կրում էին շապիկ, ուրար էւ ճերմակ քող, որ գլխից իջնում էր մինչ վար⁸⁷:

Ամփոփելով՝ ասենք, որ «Մաշտոց» ծիսամատյանի համապատասխան կանոններում կարգված են վանականների հանդերձները. մենակյացի կամ Փոքր սքեմի համար՝ պարեգոտ, գոտի, բաճկոն (թիկնոց), գդակ, կոշիկ, իսկ կրոնավորի կամ Մեծ սքեմի համար՝ պարեգոտ, գոտի, անաղափ, կնգուղ, նափորտ, կոշիկ: Կանոնները վերաբերում են էւ մենակյացներին, էւ միանձնուհիներին: Համաձայն «Մաշտոց»-ի՝ այս հանդերձները գալիս են եգիպտական հայրերից: Մեր ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ «Մաշտոց»-ում նշված կրոնական հանդերձները համընկնում են եգիպտական անպատականների հագուստների հետ՝ թվարկված հայր Պախտմիոսի կանոններում, Եվագր Պոնտացու, Հովհաննես Կապիանոսի, արքա

⁸⁵ Վենետիկ, ձեռ. 457, 126բ:

⁸⁶ **Ստեփանոս Օրբելյան**, Պատմութիւն նահանգին Սիսական, էջ 110-111:

⁸⁷ «Նոր Զուղայի Ս. Կատարինեան անապատը». «Սիոն», 1945, յունուար-փետրուար, էջ 23:

Դորոթեոսի երկերում: Դրանք նույնական են նաև րյուզանդական ծիսամատյանում թվարկված հանդերձների հետ:

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена монашескому одеянию в Армянской церкви, о котором указано в «Требнике», в обрядах монашеского пострижения. В Требнике есть два обряда монашеского пострижения - малая схима или пострижения моназона и великая схима или одеяние монаха. Эти два обряда предназначены как для монахов, так и для монахинь. Облечение моназона или малосхимника состоит из хитона, пояса, палии, клубка, сандалий. Одеяние, которое носит монах великого схимника - хитон из козлиной кожи, пояс, аналав, куколь, мантия, сандалии. Для монахинь эти одежды выглядят по-другому. Как написано в Требнике, монашеские одеяния берут свое начало из египетских пустынников. Исследование показало, что одеяния, указанные в уставе отца Пахомия, в сочинениях Евагрия Понтийского, Иоанна Кассиана, аввы Дорофея те же самые, что и в армянском Требнике. В статье так же упоминается о монашеском одеянии из сочинений Нерсеса Ламбронати, Григора Мекнича и Григора Татеваци.

SUMMARY

The present article investigates monks' garments of the Armenian Church, according to the monastic rules. In the ritual book "Mashtots" there are two rules towards monk's ritual: tonsure of monk or microschemata and the monk's cassock or great schema. These rules are both for monks and for nuns. At the first rule for the monazon is noted tunic, girdle, monastic mantle (pallion), shape (klobuk), sandals. The garments of the monk are - leathern tunic, girdle, analav, cowl (koukoulion), monastic mantle, sandals. There is some difference in the nuns' dress form. According to "Mashtots", monkish garments derive from Egyptian fathers. Our study has shown that in the works of father Pachomius, Ioann Cassian and Abba Doroteos, the Egyptian garments are the same as the garments in Armenian ritual books. This article also refers to the writings on monks' garments by Nerses Lambronatsi, Grigor Meknich and Grigor Tatevatsi.

